

СПІВВІДНОШЕННЯ ДОГОВОРУ НА ВИКОНАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ АБО ДОСЛІДНО-КОНСТРУКТОРСЬКИХ І ТЕХНОЛОГІЧНИХ РОБІТ ІЗ ДОГОВОРОМ ПІДРЯДУ

Марина Великанова,

старший викладач кафедри права та
методики викладання історико-правознавчих дисциплін
Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя

У статті досліджується співвідношення договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт із договорами підляду. Через встановлення специфічних ознак договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт робиться висновок про те, що ці договори не можна ототожнювати з договорами підляду, договорами у сфері капітального будівництва, договорами поставки. Разом із тим розташування договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт в одній групі з підрядними договорами дозволяє застосовувати до них підрядні норми, на які не впливає специфіка науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт.

Ключові слова: договір, науково-дослідні роботи, дослідно-конструкторські та технологічні роботи.

У процесі визначення місця договорів на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт у системі цивільно-правових договорів їх дуже часто пов'язують за юридичною природою з підрядними договорами [1, с. 14; 2, с. 10–11; 3, с. 26; 4, с. 156–159]. Причому одні автори вважають ці договори різновидом підрядних [2, с. 10–11; 4, с. 156–159], інші – відносять їх до групи підрядних договорів [1, с. 14; 3, с. 26]. У Цивільному кодексі (далі – ЦК) України норми, що регулюють правовідносини з виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт (глава 62), розміщені серед положень про договори підрядного типу. У зв'язку з цим виникає необхідність у порівняльному дослідженні договору підляду та договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт, яке дозволить визначити місце останніх, встановити особливості регулювання виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт.

Дослідженням питань співвідношення договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт із договорами підляду займалися Я. Бараш, Є. Панфілов, А. Приблуда, В. Рассудовський, В. Луць та ін. Проте зазначені дослідження здійснювалися або ще в радянський період, або до прийняття та набрання чинності ЦК України, а тому дещо втратили

своє значення. Слід зазначити, що сьогодні не приділяється належна увага розмежуванню договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт та підляду, що створює проблеми при регулюванні відносин, які виникають із досліджуваних договорів.

Метою цієї статті є з'ясування спільних і відмінних ознак договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт та підляду задля встановлення місця таких договорів у системі цивільно-правових договорів, виявлення особливостей регулювання виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт.

Договори на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт пов'язує з договорами підляду те, що вони спрямовані на досягнення результату, відокремленого від роботи. Саме для досягнення цього результату сторони укладають договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт, оскільки замовників цікавить все ж результат робіт, нехай навіть негативний, а не роботи як такі [5, с. 365]. Разом із тим не можна розглядати договори підляду та договори на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт як родові та видові поняття,

бо це може призвести до неправильного застосування норм права до відносин, що виникають із вказаних договорів, оскільки договори на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт мають ряд ознак, що відрізняють їх від договорів підряду.

По-перше, об'єктом підрядного договору є створення нової або переробка (обробка) існуючої речі чи виконання іншої подібної роботи, а за договором на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт об'єктом є результат наукових досліджень або розробка конструкції нового виробу, нової технології тощо, тобто результат інтелектуальної творчості. Відповідно до пунктів 3, 4 Інструкції щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 1-наука «Звіт про виконання наукових та науково-технічних робіт», затвердженої наказом Державного комітету статистики України від 20.08.2007 р. № 306, під науковими дослідженнями та розробками необхідно розуміти творчу діяльність, яка здійснюється на систематичній основі з метою збільшення обсягу наукових знань, у тому числі про людину, природу та суспільство, а також пошук нових сфер застосування цих знань. Зазначимо, що критерієм, який дозволяє відрізнити наукові дослідження та розробки від супутніх їм видів діяльності, є наявність у дослідженнях і розробках значного елемента новизни. Відповідно до цього критерію конкретний проект залежно від мети проекту належить або не належить до наукових досліджень і розробок.

По-друге, результатом договору підрядного типу є створення чи переробка матеріальної речі, а результатом договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт, який за своєю суттю є результатом творчості, може бути і нематеріальний об'єкт. Саме ця ознака наближає договори на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт до договорів про створення та використання результатів інтелектуальної діяльності (ліцензійних, франчайзингу тощо).

По-третє, відмінність між договорами підрядного типу та договорами на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт полягає в тому, що в договорах підрядного типу ризик випадкової загибелі предмета підряду або неможливості закінчення роботи несе підрядник, а в договорах на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт ризик неможливості досягнення результату цих робіт покладається на замовника. Тут береться до уваги творчий характер робіт, під час виконання яких не завжди

можна гарантувати успіх. Саме тому, на думку В. Луця, у договорах на створення та використання результатів науково-технічної діяльності мають бути чітко сформульовані наукові, технічні, економічні й інші вимоги до науково-технічної продукції, що є предметом договору [6, с. 261].

По-четверте, жоден договір на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт не може бути здійснений без науково-технічних передумов, а договір підряду таких передумов не знає. Орієнтоване (можливе) визначення вартості робіт, порядок здачі-прийняття й оплати робіт із окремих етапів досліджень і конструювання несуть на собі відбиток такої специфіки, яка не властива договору підряду.

Кваліфікація договорів на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт як різновиду (тобто підвиду) підряду передбачає, що всі ознаки, характерні договорам підряду, мають спостерігатись і в зазначених договорах із урахуванням певної специфіки цих договорів. Проте ми виявили, що ці договори відрізняє ряд ознак.

Необхідність розмежування договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт – проблема не лише теоретична. Суди при розгляді конкретних справ також мають правильно застосовувати норми матеріального права, про що вказував Вищий господарський суд України при розгляді касаційної скарги ДП «Нафтогазбезпека» НАК «Нафтогаз» на постанову Київського апеляційного господарського суду від 31.08.2005 р. № 6/190 за позовом ТОВ «Любе місто спеодяг». Із фабули справи вбачається, що між ДП «Нафтогазбезпека» НАК «Нафтогаз України» (замовником) та ТОВ «Любе місто спеодяг» (виконавцем) було укладено договір № 17, відповідно до якого відповідач доручив, а позивач взяв на себе зобов'язання щодо проведення екологічного обстеження ґрунту в місцях, погоджених із замовником і виконавцем.

Господарський суд м. Києва та Київський апеляційний господарський суд договір від 31.03.2004 р. № 17 між ДП «Нафтогазбезпека» НАК «Нафтогаз» та ТОВ «Любе місто спеодяг» визнали договором підряду, у зв'язку з чим застосування до правовідносин сторін правил глави 62 ЦК України, на думку цих судових інстанцій, є необґрунтованим. Вищий господарський суд України зазначив, що висновки місцевого й апеляційного господарських судів зроблені без належної правової оцінки обставин справи та при неповному їх встановленні в прийнятих судових рішеннях. Попереднім судовим інстанціям для правильного вирішення спору необхідно було оцінити в розрізі За-

кону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» та Інструкції про порядок складання статистичної звітності № 1-наука «Звіт про виконання наукових та науково-технічних робіт», затвердженої наказом Державного комітету статистики України від 09.09.2003 р. № 290, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 14.12.2005 р. за № 1494/11774, Інструкції щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 1-наука «Звіт про виконання наукових та науково-технічних робіт», затвердженої на зміну згаданої інструкції наказом Державного комітету статистики України від 28.11.2005 р. № 382, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 14.12.2005 р. за № 1494/11774, не лише умови договору від 31.03.2004 р. № 17, а й відповідну документацію, якою супроводжувалося проведення дослідів та отримання відповідних результатів, а також методичку проведення екологічного обстеження, визначення й обґрунтування якої є обов'язком позивача згідно з п. 1.4 договору. А за необхідності для роз'яснення питань, що потребують спеціальних знань, призначити судову експертизу. І лише за результатами оцінки зазначених обставин вирішити питання щодо обґрунтованості застосування відповідачем до спірних правовідносин положень глави 62 ЦК України «Виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт» [7].

Крім того, договори на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт необхідно також відмежовувати від підрядних договорів у галузі капітального будівництва. Такими є договір на виконання будівельно-монтажних робіт і договір на виконання проектних та пошукових робіт. Відмінність між вказаними договорами та договорами на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт полягає, перш за все, в різних предметах цих договорів. Так, предметом договору на проектування є технічна документація як результат праці підрядної проектної організації, що досягається шляхом виконання проектно-дослідних робіт, передбачених завданням і регламентується спеціальними правовими нормами [4, с. 154].

Проектування є обов'язковою стадією капітального будівництва. Наукові та конструкторські роботи виконуються не тільки в галузі будівництва, а й в інших галузях господарства. Предметом договорів на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт є наукові дослідження, розробка зразків нового виробу та конструкторської документації на нього, нової технології. Хоча деякі результати цих робіт можуть бути зовні подібні (наприклад, технічна документація), але за способами та методами вирішення задач ідеться про різні ро-

боти та різні в основному результати, на чому й наголошувалося у відповідній літературі [8, с. 18].

Договори на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт розмежовуються з договорами в галузі капітального будівництва й за іншими критеріями. Так, за договором будівельного підряду об'єкт будівництва відомий заздалегідь, на нього розробляються проекти та креслення, заготовляються матеріали, здійснюється організація робіт. При виконанні конструкторських робіт заздалегідь відомі лише основні технологічні вимоги до конструйованого дослідного зразку. Разом із тим сторони не знають яким буде цей дослідний зразок. Розробка креслень, добір матеріалів тощо здійснюється в процесі конструювання. Це також стосується і договорів на виконання науково-дослідних робіт. Під час виконання таких робіт відомою є лише задана проблема, а очікуваний результат та й сама методика дослідження виявляються у процесі роботи.

За договором будівельного підряду відома також вартість будівельних робіт, а під час виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт вартість їх може бути визначена лише приблизно, оскільки обсяг досліджень, кількість часу, необхідного науковим працівникам, конструкторам для здійснення дослідження, кількість і вартість матеріалів заздалегідь встановити не можна.

Таким чином, різниця між підрядом і науково-дослідними або дослідно-конструкторськими та технологічними роботами лежить не у сфері відокремленості (не відокремленості) результату робіт, а в характері роботи та відокремленого результату. Тому не можна погодитися з авторами, які вважають, що відмінність договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт від договору підряду полягає в його спрямованості на виконання робіт як таких. Таке твердження наближає договори на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт до договорів із надання послуг. Так, договір на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт містить деякі елементи договору поставки, адже виконавець здійснює не тільки розробку дослідних зразків, а й відвантажує їх на адресу замовника. Разом із тим для практики важливе значення має відмежування вказаних договорів від договору поставки продукції в порядку дослідної партії, оскільки вони часто опосередковують пов'язані між собою відносини. Слід зазначити, що вказані договори мають різну юридичну природу, оскільки найважливішою оз-

накою договору поставки є передача у власність, повне господарське відання чи оперативне управління певної продукції, а для договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт першочерговим завданням є саме виконання роботи й отримання результатів, а передача їх замовнику є лише одним із етапів. Більше того, значення при відправці мають саме результати роботи, а не відправка сама собою. У зв'язку з цим варто погодитися з Г. Осетинською, що критерієм розмежування схожих правовідносин є діяльність і результат діяльності, який вона називає характером діяльності [9, с. 253].

Висновки

Ознаками, що відрізняють договори на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт від договорів підяду є унікальний, творчий та індивідуальний характер робіт, що виконуються за договором, особливий принцип розподілу ризиків між сторонами, визнання негативного результату належним виконанням договору, підстави й обсяг відповідальності сторін за порушення своїх зобов'язань. У зв'язку з цим неприпустимим є їх отождоження з договорами підяду, договорами у сфері капітального будівництва, договорами поставки. Проте розташування договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-кон-

структорських і технологічних робіт в одній групі з підрядними договорами дозволяє застосовувати до них ті підрядні норми, на які не впливає специфіка науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт.

Література

1. Бараш Я. Б. Договоры на выполнение научно-исследовательских и конструкторских работ. – М., 1962. – 91 с.
2. Панфилов Е. А. Гражданско-правовое регулирование деятельности государственных проектных организаций: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Свердловск, 1964. – 24 с.
3. Приблуда А. С. Договор на опытно-конструкторские работы // Советское государство и право. – 1958. – № 1. – С. 25–34.
4. Рассудовский В. А. Правовые средства стимулирования технического прогресса // Советская юстиция. – 1964. – № 24. – С. 8–10.
5. Гражданское право / Е. Ю. Валявина, Н. П. Василевская, Н. Д. Егоров и др.; Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. – М., 1997. – Ч. 2. – 784 с.
6. Луць В. В. Контракты у підприємницькій діяльності. – К., 2001. – 560 с.
7. Справа № 6/190 від 19 січня 2006 року // Архів господарського суду м. Києва за 2006 р.
8. Ринг М. П. Договоры на научно-исследовательские и конструкторские работы. – М., 1967. – 198 с.
9. Осетинська Г. А. Проблеми визначення класифікаційних критеріїв відмежування зобов'язань з надання послуг та поділу їх на види // Вісник господарського судочинства. – 2004. – № 2. – С. 251–256.

The correlation of the contracts on implementation of research-and-development or research-design and technological works is investigated in the article. Through establishment of specific indications of the contracts on implementation of research-and-development or research-design and technological works the conclusion is made that these contracts can not be indentified with the contracts of contract, the contracts in the field of fundamental building, the contracts of delivery. At the same time the location of the contracts on implementation of research-and-development or research-design and technological works in one group with inferior contracts allows to apply to them those inferior norms which the specific of research-and-development or research-design and technological works does not influence on.

В статтє исследується соотношение договора на выполнение научно-исследовательских или опытно-конструкторских и технологических работ с договорами подряда. Через установление специфических признаков договора на выполнение научно-исследовательских или опытно-конструкторских и технологических работ делается вывод о том, что настоящие договоры нельзя отождествлять с договорами подряда, договорами в сфере капитального строительства, договорами поставки. В то же время расположение договоров на выполнение научно-исследовательских или опытно-конструкторских и технологических работ в одной группе с подрядными договорами позволяет применять к ним подрядные нормы, на которые не влияет специфика научно-исследовательских или опытно-конструкторских и технологических работ.

